

Додаток

до протоколу № 3

засідання кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

від 25.10.2024 року

СЛУХАЛИ: семінар з етики і доброчесності на тему «Дизайн освітніх програм та курсів з фокусом на академічну доброчесність».

I. ВИСТУПИЛИ:

Завідувач кафедри, доц. Головацька Н. Г., яка розповіла, що в глобальному світі відкритих знань, де панують принципи Open Access та Open Science, усе більшої ваги набуває захист прав інтелектуальної власності, захист ученого та його наукового доробку, ідентифікація та довіра до результатів наукових досліджень, знань та умінь високої якості, що міститься у комплексному понятті академічної досконалості. У Європейському просторі вищої освіти і наукових досліджень саме академічна досконалість — *academic excellence* — є одночасно як однією з фундаментальних цінностей, так і метою. Високі стандарти можна забезпечити лише в умовах комплексної, цілісної, глибоко інтегрованої в академічне середовище доброчесності (*integrity*). Саме тому академічна доброчесність є тим ґрунтом, гумусом, на якому зростає академічна досконалість.

Варто наголосити, що вища освіта є не лише певною галуззю, а й системою взаємовідносин між людьми всередині цієї системи, їх горизонтальних та вертикальних взаємозв'язків, динамічного пересування й статичних позицій, специфічної корпоративної культури, тобто низкою сталих характеристик, які об'єднують усіх учасників професійного середовища та визначають специфіку його функціонування. Належність до середовища та успішна у ньому діяльність великою мірою залежать від дотримання неофіційного, але загальноприйнятого кодексу поведінки. Розвиток кар'єри у

сфері вищої освіти і науки визначають не лише особисті наукові, дидактичні, громадські досягнення, а й система етичних відносин з керівництвом, дотримання усталених норм функціонування у певному академічному колективі кафедри, факультету, університету. В ідеалі суб'єктивні чинники, які впливають на становлення та просування в академічній сфері мають бути мінімізовані, а більшу вагу повинні відігравати об'єктивні досягнення людини, чіткі й регламентовані законом та внутрішніми документами правила гри та визначені конкретні санкції за порушення цих правил.

Слід зауважити, що в англомовному професійному середовищі для визначення цього предметного поля оперують такими термінами: *academic / professional misconduct*, *academic dishonesty*, *(academic) integrity*. В Україні традиційно у цьому контексті говорять про академічну етику, чесність та академічну доброчесність. Академічна доброчесність — це, за визначенням американських колег, відданість таким п'яти фундаментальним цінностям, як чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність, а також відвага відстоювати ці цінності та боротися за них. Окреслення цінностей є стартовим елементом, який має бути доповнений розвиненим інструментарієм їх культивування, стратегіями виховання, заохочення дотримання та санкцій за їх порушення у повсякденній практиці. Надзвичайно важливою є інституціоналізація цих цінностей та самого поняття академічної доброчесності, тобто їх переведення з ідейно-ціннісної площини у організаційну та адміністративну вищого навчального закладу або наукової установи та освітньо-наукової системи загалом. Про академічну доброчесність можна говорити у чотирьох вимірах:

- індивідуальному — на рівні конкретного студента, викладача, науковця, керівника, коли у центрі уваги персональна та професійна етика окремої людини та її власні ціннісні орієнтири, слідування моральним принципам та кодексу професійної етики, турбота про репутацію та повагу в академічному середовищі;

- інституційному — толерування/нетолерування таких явищ на рівні окремого вищого навчального закладу або наукової установи, створення певних нормативних передумов для культивування академічної доброчесності на інституційному рівні, впровадження цих принципів у процес навчання, оцінювання й рейтингування академічного персоналу, у кадрову політику. У центрі уваги в цій ситуації — цінності, трансформовані у правила поведінки, зафіксовані у корпоративному кодексі та організаційних документах установи. Відповідно, за порушення або недотримання цих правил інституція встановлює певні санкції та покарання;

- системному — утвердження принципів академічної доброчесності на рівні усієї системи вищої освіти і науки, зокрема шляхом легітимізації відповідних позицій у нормативно-правових актах, що становлять законодавчу базу для її функціонування. Закріплені в такий спосіб принципи і норми академічної доброчесності та встановлені жорсткі санкції за їх порушення є важливим інструментом формування нової культури відторгнення цих патологічних явищ в академічному середовищі;

- колегіальному — на рівні академічного середовища у широкому його розумінні як формального/неформального об'єднання учасників навчальної та наукової діяльності (студентів, аспірантів, дослідників, викладачів, адміністраторів і т.п.).

В умовах слабкої корпоративної культури академічного середовища та масового толерування порушень і корупційних діянь усередині самої системи саме інституційні та системні інструменти повинні відіграти ключову роль у демонтажі присутніх девіантних практик та вкоріненні нової культури доброчесності. Тож розглянемо системний та інституційний рівні академічної доброчесності. Важливішим засобом інституціоналізації академічної доброчесності є введення цього поняття і дотичних до нього у правове поле української освітньої системи через проекти Закону України “Про освіту”, Законів України “Про вищу освіту” та “Про наукову і науково-технічну діяльність”.

Кожна освітня програма, як єдиний комплекс освітніх компонентів (предметів вивчення, дисциплін, індивідуальних завдань, контрольних заходів тощо), спланованих і організованих для досягнення визначених результатів навчання, має свою специфіку та унікальність.

Відповідно до статті 42 Закону України «Про освіту»:

Дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає:

- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;
- контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти;
- об'єктивне оцінювання результатів навчання.

Кризу академічної доброчесності в Україні спричинили багато факторів, серед яких варто зазначити таке:

1) Загальна криза суспільства, що характеризується толерантністю до правового нігілізму, корупції, численних порушень законодавства і етичних норм.

2) Відірваність вищої освіти і науки від світової наукової та освітньої спільноти, потреб суспільства, економіки та ринку праці. Орієнтація вищої освіти на кількісні показники («вал»), папери, дипломи тощо, а не на якість, конкурентоздатність, корисність для суспільства тощо.

3) Проблеми законодавства. Насамперед, норма чинного Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (стаття 1, пункт 22), за якою «науковий результат може бути у формі звіту, опублікованої наукової статті, наукової доповіді, наукового повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття, проекту нормативно-

правового акта, нормативного документа або науково-методичних документів, підготовка яких потребує проведення відповідних наукових досліджень або містить наукову складову, тощо». Ця норма існує принаймні з 1991 року і є підставою для створення систем оцінювання наукової діяльності науковців, закладів вищої освіти та наукових установ за формальними кількісними показниками (кількість публікацій, кількість аркушів), а не за рівнем, якістю і впливом результатів досліджень.

4) Неузгодженість вимог до закладів вищої освіти, науково-педагогічних працівників та здобувачів освіти з фінансуванням та іншим ресурсним забезпеченням вищої освіти і науки. Зокрема, надмірні вимоги законодавства та внутрішніх нормативних документів щодо кадрового забезпечення, кількості публікацій, обсягів кваліфікаційних та інших навчальних робіт тощо. Приміром, в багатьох закладах вищої освіти вимоги до обсягу курсових і дипломних робіт, звітів з практики, інших письмових документів, які мають підготувати студенти, передбачають, що одній годині навчального навантаження студента має відповідати 1-3-5 сторінок відповідного документа. При цьому не враховуються ані значно легші нормативи для викладачів, ані необхідність використання значної частки відведеного часу на пошук літератури, виконання досліджень, розрахунків, аналіз їх результатів, інших практичних завдань. Обсяг письмових робіт має бути узгоджений з часом, який за індивідуальним навчальним планом та/або програмами навчальних дисциплін відводиться на їх виконання. Більш-менш обґрунтованими можна вважати норми не менше 3-5 годин на сторінку, залежно від виду роботи. Також потребують перегляду нормативи щодо кількості наукових праць науково-педагогічних працівників (безвідносно до якості цих праць), які встановлюють Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності, та інші нормативні документи.

5) Відсутність законодавчо встановлених вимог і усталених процедур оцінювання наукових та навчальних робіт на предмет наявності академічного

плагіату, фабрикації, фальсифікації та інших порушень академічної доброчесності.

6) Внутрішня демотивація викладачів і науковців до дотримання принципів академічної доброчесності в умовах низьких зарплат, відсутності необхідної для якісних досліджень матеріальної бази, якісного зовнішнього оцінювання та зовнішнього запиту на результати досліджень.

7) Поява нових технологій, що значно полегшують копіювання чужих робіт, підміну результатів експериментальних та емпіричних досліджень комп'ютерним моделюванням та правдоподібними оцінками, редагування графічних, відео- та аудіо- матеріалів тощо.

8) Практика імітації і фальсифікації наукових досліджень з окремих наук за часів СРСР, яка набула поширення в останні десятиріччя через ігнорування загальновизнаних стандартів якості досліджень та значне збільшення питомої ваги досліджень у відповідних напрямках.

Звідси випливає, що викладачі повинні не тільки знати і розуміти основні принципи академічної доброчесності, вимоги законодавства та внутрішніх документів закладу вищої освіти з цих питань. Вони також повинні володіти інструментарієм і методиками контролю дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти. Не менш важливим є розроблення об'єктивних критеріїв оцінювання результатів навчання і використання їх на практиці при оцінюванні здобувачів.

II. ВИСТУПИЛИ: ас. Гоменюк О. Я. із запитанням: «Чому важливо інтегрувати академічну доброчесність у дизайн освітніх програм і курсів?»

Відповідь: Академічна доброчесність формує культуру відповідальності, чесності та критичного мислення, запобігаючи плагіату й недоброчесним практикам, а також допомагає створювати відкрите середовище, що посилює довіру до освіти та її результатів.

III. ВИСТУПИЛИ: доц. Данилович О. Д. із запитанням: «Які ключові принципи академічної доброчесності слід закладати в освітні програми?»

Відповідь: Прозорість оцінювання, чесність, відкритість до дискусій, відповідальність студентів і викладачів, підтримка оригінального мислення.

IV. ВИСТУПИЛИ: ас. Паранюк Д. В. із запитанням: «Які методи допомагають розвивати академічну доброчесність у студентів?»

Відповідь: Розвивати академічну доброчесність в освітньому середовищі допомагає, зокрема, використання антиплагіатних систем, навчання навичкам коректного цитування, проєктні роботи замість тестів, адже творчі та дослідницькі завдання неможливо просто скопіювати. Не менш важливим є пояснювати та обговорювати зі студентами етичні дилеми й потребу дотримання чесності.

V. ВИСТУПИЛИ: доц. Коропатніцька із запитанням: «Як можна оцінювати рівень академічної доброчесності у навчальному закладі?»

Відповідь: Зокрема, варто аналізувати випадки порушення академічної доброчесності для виявлення основних проблем, щоб запобігати їм надалі. Також потрібно дотримуватися прозорості оцінювання, чесності, відкритості до дискусій, проводити якісний моніторинг академічних робіт, оцінювати їхній рівень унікальності, самостійності та відповідності стандартам доброчесності. До того ж, важливою складовою є зворотній зв'язок від студентів та викладачів щодо рівня дотримання академічної доброчесності, це сприятиме і покращенню освітнього середовища.

Зав. кафедри іноземних мов
для гуманітарних факультетів

Наталія ГОЛОВАЦЬКА

Секретар

Світлана МИРОНЮК